

TÁRGYALÁS

HERCEG JÁNOS

A tanács még nem volt a teremben, amikor Szophoklész délcegen és fiatalosan belépett. Arcán talán kissé erőltetett derűvel, amelyet csak annyira árnyékolt be fátyolos tekintete, hogy az a derű ne legyen tolakodó. Az ajtó két oldalán álló lándzsás katonák önkéntelenül tisztelegtek, amikor belépett. Szerette volna hinni, hogy nem az egykori hadvezért, a költőt és hőroszt üdvözölve személyében, hanem a férfit, aki öregkora ellenére még adott magára, s így egész megjelenése, hóféhér sarujától a napsütötte homlokába hulló, csigásan ősz hajáig és ápolt szakálláig, kifogástalan volt.

Fia, Iophón, aki a kerti fákra nyíló ablak faragott kőpárkányára támaszkodva állt, ugyancsak meghajtotta magát előtte álnokul, ám Szophoklész a köszönését nem fogadva, keményen rászólt:

— Ezt érdemeltem tőled, hogy öregkoromra a tanács elé idéztessél? Jó, hogy nem katonák kísérték végig Athén utcáin, ahogy talán szeretted volna.

— Csak a te érdekedben tettem, jó atyám — felelte a fia. — A te tisztességedet szerettem volna megőrizni a világ előtt, s a te tekintélyedet, amíg itt vagy közöttünk.

— Nyugodj meg, nem sokáig leszek már közöttetek! — felelte az öreg. — De amíg az istenek kegyelméből itt vagyok, s nem Kolónosz virágos berkeiben megyek az alvilág felé, hogy mindent elfelejtsék, megkövetelem a tiszteletet tőled, akinek jövőjéhez oly sok reményt fűztem egykoron. †

Iophón kis ideig várt a válasszal. A kertből énekszó hallatszott be a nyitott ablakon, lány vagy asszony énekelt önfeledten s talán boldogan, úgyhogy a katonák szeme is felfénylett az ablakra nézve, s akkor Iophón azt mondta:

— Nem éltél magadhoz méltó életet, atyám! Gyermekien együgyű lettél vénkorodra, mint aki többé nem felelhet magáért!

Szophoklész egy lépést tett feléje, talán, hogy megüsse, ha nem hallgat el, de akkor kinyílt előttük a kétszárnyas, ércveretes ajtó, s kellő méltósággal beléptek a terembe a tanács tagjai.

A költő, tenyerét a szívéhez szorítva, fejet hajtott, s miután amazok helyet foglaltak a hosszú kőasztal mögött, az elnök fennhangon így szólt:

— Panasz van ellened, Szophoklész! Nem is valami gyarló polgár emelte, hanem a saját fiad, Iophon, aki azt állítja, szégyent hozol rá és önmagadra.

— Megkövetem a tisztelt tanácsot — fogott volna védekezésbe a költő, de az elnök a szavába vágott:

— Addig is, amíg a panasz meg nem világosodik előttünk, a tanács múltadra és korodra való tekintettel megengedi, hogy kérdéseire ülve felelj.

Kezével a terem közepén álló, oroszlánfejes kőpadra mutatott, inkább barátságosan, mint bírói szigorral, de Szophoklész állva marad, és azt mondta:

— Alázatosan köszönöm a figyelmet, de erőm, hála az isteneknek, még nem hagyott el, úgyhogy nemcsak ésszel, hanem lábbal is elbírom a megpróbáltatásokat. Pedig a vád, hogy szégyent hozok a fiamra, nagyobb, mint ha gödölyelopáson értek volna az agórán. Ennél keservesebb megpróbáltatást talán majd csak halálom óráján érzek, amikor búcsút kell vennem mindentől, amit szerettem. Mégis arra kérem a tisztelt tanácsot, világosítson fel, mi lett légyen ellenem a vád, amiért most itt kell állnom megalázva.

Az egyik bíró, akinek tömött, piros arca volt, rövidlátó lévén egészen a szeméhez emelte a papirusztekercset, pudvás hangon olvasni kezdett:

„Szophoklész, a költő és egykori hadvezér, dicső hírnevével nem törődve, alantas élvezeteknek adja át magát gyanús erkölcsű hölgyekkel...”

— Megkövetem, de nagyobb tiszteletet kérek a szóban forgó hölgyeknek! — szakította félbe indulatosan a költő. — Rólam mondhat ki mit akar, de tisztességes ásszonyokat gyanús erkölcsűeknek bélyegezni mégsem engedhetek. Ez ellen kénytelen vagyok tiltakozni...

— Kérem az alperest — intette le az elnök —, hogy megjegyzéseit hagyja függőben, amíg el nem mondhatja védőbeszédét.

„...fényes nappal hárfán játszik például manduláskertjének lombjai alatt egy fiatalasszonynak — folytatta a pufók bíró —, Elekteiosznak, a derék fügeárus feleségének, aki szemérmetlenül, felhúzott szoknyában ül előtte a fűben, és néha maga is énekszóval kíséri a zenét.”

Szophoklész észrevétlenül elmosolyodva hajtotta le a fejét. Mert egy felejthetetlen nyári délután csakugyan jót vigadtak Antiopéval, akit ő már csak azért is úgy nevezett, mint Zeusz kedvesét, mert az istenek szeretője se lehetett nálánál elbűvölőbb. Egyszerre volt érett, vágyat keltő asszony s ugyanakkor ártatlan gyereklány, és oly dalmatosan tudott nevetni, minduntalan elcsukló, majd vidáman újra felcsapó hangon, kicsit kinyíltott szájjal, hogy volt nem egyszer, százszor is a fülébe kellett súgnia, hogy szereti. S az égre nézve megköszönni őt az isteneknek, akik ebben az ő nagy-nagy magányosságában és vigasztalan öregségében, amely mögött ott ólálkodik a halál, megajándékozták vele. A sors csodája mutatkozott meg előtte abban, hogy nem is az ő szeme akadt meg az asszonyon. Az szólította meg őt egy délután, amikor átvágott az agórán, mert vén cselédje egyre gyakrabban kérte, menne helyette bevásárolni, mivel neki fája a lába.

— Bocsáss meg nekem — mondta a fiatalasszony, és esdeklőn emelte rá bársonyos tekintetét —, de nem bírtam ki, hogy meg ne szólítsalak. Szeretném, ha tudnád . . . — Itt lehajtotta fejét, úgyhogy biztatni kellett, beszéljen hát:

— Mit akarsz tőlem, szegény öregtől, gyermekem? — nézett ő nagyot, ha nem is elutasítóan, hiszen még két ujjával az álla alá is nyúlt kedvesen, s menni akart, de lába nem mozdult, s az így folytatta:

— Szeretném, ha tudnád, hogy minden tragédiádat megnézem, és reszketve végigsírom, mintha minden egyes szavad hozzám szólna. De szatüroszaidra se sajnálom az obulust, minthogy szívből nevetni is csak azon tudok, amit te kigúnyolsz. Mégis inkább a drámáidat szeretem. S tudd meg, Elektra is én voltam, meg Jokaszté is, ezt akartam megköszönni neked.

Így kezdődött.

Mert aztán, hogy mégis megindult az asszony, akinek még nem adott nevet, fél testhosszal hátramaradva kísértte, úgyhogy csak a vállá súrolását érezte a karján, míg haza nem ért vele. De aztán bevitte magával a házba legott, annak is a tengerre néző szobájában ültette le, ahonnan nemcsak a halászok bárkái voltak látha-

tók, melyeket a part közelében ringattak a hullámok, hanem a messze felbukkanó vitorlások is. Jobbról meg az erdős hegyoldal, ahogy valósággal bekönyökölt a tengerbe, míg a babérbokrok fűszeres illatát idáig hozta a játszi szél.

Az asszony, akit még akkor nem nevezett Antiopénak, mert nem sejtette, hogy az mit akar vele, a tenger felé fordulva, némán ült. Ő nem győzte szóval tartani, fűgével és mandulával kínálni, mire az egyszerre felállt, és sírva nézett rá. Erre aztán átkarolta, és hosszan szájon csókolta.

Később a büntudat érzésével vádolta magát ezért az önfeledségéért, amely még a fiatalságából maradt meg benne, hogy most hozzá nem illően, de szinte kötelezően jelentkezék váratlanul újra.

A vaksi bíró éppen begöngyölte a papirusztekercest, mint aki jól végezte a dolgát, s elégedetten hátra dőlt, az elnök pedig felé fordult:

— Mit tudsz védelmedre felhozni, Szophoklész?

A költő felvetette fejét, úgy nézett szembe bíráival, s azt mondta:

— Semmit! Nincs szükségem ugyanis védekezésre. Mert bár igaz az asszony is, a hárfa is, nem érzem bűnösnek magamat. Sőt büszke vagyok rá, hogy korom ellenére nem roskadtam magamba, s nem kell az élet fényei elől az eresz alá húzódnom, mert bántják a szemem! Csatakat már nem fogok nyerni, mint egykoron, de az élet, sajnos, egyre kevesebb élvezetét még nem akarom megtagadni magamtól.

— Ó, ó, ó! — csóválta fejét rosszállóan a tanács elnöke, és vele együtt a többi bíró is, Iophón pedig némán kitérte mindkét kezét, mintha azt mondta volna: Na, lám, igazam van!

— Ha a tisztelt tanács megengedi, felolvasok inkább valamit — mondta Szophoklész, s intésére szolgálja máris átnyújtott neki egy papirusztekercest, amelyet aztán kigöngyölt a költő, hogy olvasni kezdjen. De előbb, mintegy bevezetésként, még megjegyezte:

— Zeusz nemcsak a jóság, hanem a gonoszság magvait is szét-szórta az ember élete útján, s nem csupán áldást oszt, átkot is. Mégis arra kell törekednünk, hogy a jó szándék legyen erősebb bennünk!

Közben egy pillantást vetett a fiára, hogy ő is értsen az intelemből, utána, igaz, kicsit öreges hangon, de azért bátran, olvasni kezdett.

És szavai nyomán máris megjelent a pacsirták mezején a feje felett tornyosuló, fekete fellegek ellenére bátran, kedvesen és szeretni valón Antigoné, úgyhogy a dagadt arcú bíró lehunyta szemét, hogy ne zavarja semmi a szavakból kibontakozó látomást, s Iophón báván nézett körül, hogy mi van itt. A csatának már vége volt, a két fiútestvér az apai átoknak megfelelően elesett a trónért folyó harcban, ezzel is példázva, milyen hiábavaló minden hívságban fogant küzdelem, amit azonban az új uralkodó, Kreón nem volt hajlandó tudomásul venni. A halálban is pártoskodva megtiltotta Polüneikész eltemetését, aminél nagyobb büntetés, ugye, nincs ezen a világon.

— Ó, ó, ó! — csóválta fejét a tanácselnök, és vele együtt mind a többiek, de felcsillant a szemük, amikor Antigoné ezüstösen csengő hangján felkiáltott, hogy csak úgy zengett a völgyi berek, s a pacsirták felszálltak, hogy három diadalkört írjanak le a levegőben a bátor királylány feje fölött, ezzel is kinyilvánítva, hogy tisztelik az igaz szavakat:

„Aki meghalt, nem maradhat az élők között!

Azzal máris megindult fel a hegyre, amelyen se fű nem volt, se cserje, s ha szél fújt, messze vitte róla a port, úgyhogy ez a por temette be jelképesen, örök nyugovásra a királyfit. De a zsarnok Kreón bosszúért lihegve sietett megparancsolni, fogják el a lányt, hozzák elébe, hogy ítéletet mondjon fölötte, amiért megszegte legfelsőbb tilalmát.

— Ó, ó, ó! — ingatta fejét részvétellel a tanácselnök, tökéletesen megfelelően a kötelező bírói pártatlanságról, mert elhitte, amit a költő mondott Antigoné szavaival, hogy az örök isteni törvényt nem törölheti ki semmiféle hatalom az emberi szívből, mert a tiszta érzelem zavartalanul tovább lobog benne. Iophón lehajtotta álnok fejét, nem sok jót remélve a továbbiaktól sem, s a nyitott ablakon át ismét behallatszott az iménti, asszonyi ének.

Szophoklész tovább olvasott. Öreges hangja most már ércesebb lett, mintha a bátor Antigoné, a szép, fiatal lány egyszerre mesebeli módon átváltozott volna, s felismerően ő maga lett volna. A költők egyébként is mindig magukat írják, s épp ez a szép sorsukban, mert ez menti fel őket a kis hatalmaskodók minden törvénye alól. Kreón ítélete kegyetlen volt, a Labdakidák sírboltjába fogja élve eltemettetni a lányt, csakhogy itt megint beleavatkozott a dologba, egyszerűen és természetesen, az élet. Mert kiderült, hogy a lánglelkű, bátor, igazságos és gyönyörű lányba halálosan belesze-

retett az ő egyszülött fia, Haimón. De hát a legkisebb hatalommal megrontott egyént is megfertőzte az embertelenség mérge, s így a király a fiával se törődött, s hiába jelent meg egy gyerek vezetésével Teiresziasz, a vak jövendőmondó, hogy figyelmeztesse a várható következményekre a királyt, az oda se bojszintott. Antigoné önkezelével vetett véget az életének, erre Haimón apja szeme láttára a kardjába dőlt.

Szophoklész kicsit felhúzza szemöldökét, úgy nézett bíraira, anélkül, hogy az olvasásban megakadt volna, s egy újabb borzalommal tetézte tragédiái sorozatát. Erre azok már el is felejtették a fejüket csóválni álmatosan, hiszen a fiatalok szomorú sorsán inkább sírni kellett volna, a reménytelen szerelmen ugyancsak mélyen meghatódni, a fügeárus felesége is megjelent a vádiratból kilépve a költő mandulafái alatt, fiatalon és ígézőn, s inkább sajnálni lehetett az öreg költőt, amiért ilyen reménytelen szerelemben sodorta sorsa.

— Hát, ez lenne a válaszom, tisztelt Bíróság, fiam vádjaira, s most már megbékélt szívvel várom az ítéletet.

A tanács ítélethozatalra vonult vissza. Szophoklész a papirusztekercset újra összegöngyölte, átadta szolgájának, s magába roskadva állt. Az asszonyra gondolt, a fügeárus feleségére, akit ő Antiopénak nevezett, és oly reménytelenül szeretett. Mert hiába volt a hárfa zenéje és a legszebb szavakból szőtt vallomás, és a hála is hiába, mert Antiopé egy idő múlva felállt a fűben, megrázta szoknyája ráncait, és azt mondta:

— Nagyon szeretlek, drágám, de most haza kell mennem, mert várnak a gyerekek, vacsorát kell adnom nekik!

És ebből az is kiviláglott, hogy az este eljövetelével a fügeárus oly természetes mozdulattal veszi birtokába az asszonyt, mint minden férfi, aki egy életre szövetekezett a nővel, akit szeret.

— Athén tanácsa, tüzetesen megvizsgálván Iophón vádjait, amelyeket atyja, a dicső költő és hadvezér, Szophoklész ellen emelt, ezennel elveti — szállt sipítva, kissé fejhargon az elnöki ítélet a termen át, és az épp arra járó bámélszkodók, akárcsak a költő szolgája, lelkesen tapsoltak, sőt Iophón, mélyen meghajtva magát a bíróság előtt, atyjához lépett, hogy tógája szegélyét illő büntudattal megcsókolja.

— ... és miközben a hálátlan és igazágtalan fiút kellőképpen megfeddi — hallatszott tovább az ítélet —, Szophoklész legmélyebb tiszteletéről biztosítva, minden polgári jogában meghagyja.

Örölnie kellett volna. De nem örült. Megértette, hogy minden hiába. Az öregség és a magány átkát nem veheti le róla senki. És ez a felismerés annyi keserőséggel töltötte el, hogy műveibe rejtett minden emberi hatalmaskodás fölötti ítéletének győzelme se tudta megvigasztalni. Pedig erről szólt felolvasott műve is, mellesleg a fügeárus szép feleségének alakját is gyengéd kézzel átlényegtítve. De hát mit ér mindez? Eljárt fölötté az idő.

Papírszobor